

การใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

An Application of 4 Principles of Bhàvanà of people

in Nong Khaem Distric Bangkok

ณัฐวุฒิ กลิ่นกระบี่*

พระมหาบุญศรี ญาณวุฒโฒ, ผศ.ดร.**

วันรับ 19 / เมษายน / 2566

ตรวจสอบ 27 / เมษายน / 2566

ตอบรับ 5 / พฤษภาคม / 2566

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 376 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับฉลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ประเภท ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ สถิติเชิงอนุมาน คือ การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test or One-Way ANOVA) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ส่วนข้อเสนอแนะใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานครมีการใช้หลักภาวนา 4 โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อแยกออกเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) ด้านศีลภาวนา 2) ด้านกายภาวนา 3) ด้านจิตตภาวนา และ 4) ด้านปัญญาภาวนา ตามลำดับ

*ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

E-mail: Nattawut.wata@gmail.com, โทร. 081-655-0347

**อาจารย์ที่ปรึกษา, อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

E-mail: pboonsri2000@yahoo.com

2) ผลการเปรียบเทียบ พบว่า ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ อาชีพต่างกัน มีการใช้หลักภavana 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน แต่ที่มีอายุ รายได้ต่อเดือน และระดับการศึกษาต่างกัน มีการใช้หลักภavana 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Scheffe (Post Hoc) พบว่า อายุระหว่าง 18-30 ปี มีการใช้หลักภavana 4 แตกต่างกับอายุระหว่าง 31-45 ปี อายุระหว่าง 31-45 ปี มีการใช้หลักภavana 4 แตกต่างกับอายุระหว่าง 46-60 ปี และอายุ 60 ปีขึ้นไป รายได้ต่อเดือนระหว่าง 8,001-15,000 บาท มีการใช้หลักภavana 4 แตกต่างกับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 30,001-50,000 บาท รายได้ต่อเดือนระหว่าง 15,001-30,000 บาท มีการใช้หลักภavana 4 แตกต่างกับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 30,001-50,000 บาท รายได้ต่อเดือนระหว่าง 30,001-50,000 บาท มีการใช้หลักภavana 4 แตกต่างกับรายได้ต่อเดือน 50,000 บาทขึ้นไป และระดับการศึกษาประถมศึกษา และมัธยมศึกษา มีการใช้หลักภavana 4 แตกต่างกับระดับการศึกษาปริญญาตรี และระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้หลักภavana 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ด้านกายภavana อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างรู้จักคุณค่า ปรับตนเองกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ดูแลรักษาสุขภาพของตนให้ดี 2) ด้านศีลภavana ฝึกฝนตนเองและปฏิบัติตามระเบียบวินัย รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน 3) ด้านจิตตภavana ฝึกฝนให้ตนมีจิตใจที่อิสระเบิกบานผ่องใส รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความเมตตา กรุณา และ 4) ด้านปัญญาภavana ใช้เหตุและผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหา สามารถเข้าใจสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง และแก้ไขได้ด้วยสติปัญญา มองเห็นสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นตามความเป็นจริง

คำสำคัญ : หลักภavana 4, ประชาชน

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the condition of using the bhavana principles of people in Nong Khaem District Bangkok, 2) to compare the use of the bhavana Principles of people in Nong Khaem District Bangkok with different sex, age, education level, occupation and income and 3) to analyze suggestions obtained regarding the promoting the use of the bhavana Principles of the people of Nong Khaem District Bangkok. A sample of 376 people in Nong Khaem District Bangkok was drawn randomly from all of the people in Nong Khaem District Bangkok. The sample size (n = 380) was determined using Krejcie and Morgan's (1970) table of sample sizes, specifying a 5% margin of error. The experimental data was collected by questionnaire and summarized with descriptive statistics, such as frequency,

percentage, mean and standard deviation, and compared groups by using independent-sample t-tests, F-tests and one-way analysis of variance (ANOVA). All of the data was analyzed by statistics software.

The results of the study were found that:

1) The condition of using the bhavana Principles of people in Nong Khaem District Bangkok was at high level in 4 Principles of Bhàvanà of people aspects. When considering by each aspect, the mean was different and could be ranged from maximum to minimum as follows: 1) spiritual praying 2) Physically praying, 3) mind praying, and 4) wisdom praying respectively.

2) In comparative studies, there were no statistically significant difference between people in Nong Khaem District Bangkok with different gender and occupation, There are using the 4 Principles of Bhàvanà as a whole, but with different age, monthly income and education levels the 4 Principles of Bhàvanà is used by the people in Nong Khaem District Bangkok The difference was statistically significant at the .05 level. The mean difference was analyzed by pairs. With the method of Scheffe (Post Hoc). It was found that between the ages of 18-30 years, the use of the 4 Principles of Bhàvanà was different from the age between 31-45 years, the age between 31-45 years, the use of the 4 meditation principles was different from the age between 46-60 years and the age of 60 years and over. Monthly income between 8,001-15,000 baht. There are the 4 Principles of Bhàvanà that differ from monthly income between 30,001- 50,000 baht monthly income between 15,001- 30,000 baht. There are 4 principles of prayer that differ from monthly income between 30,001- 50,000 baht monthly income between 30,001-50,000 baht, using the 4 prayer principles, different from the monthly income of 50,000 baht or more and the level of primary education and secondary There are 4 principles of prayer that are used differently from the bachelor's degree level. and postgraduate education level.

3) The suggestions obtained were as follows: 1) Physically praying, coexisting with the environment, knowing the values Balancing oneself and the environment Take good care of their health, 2) spiritual praying, self-training and discipline, keeping body and speech in order for a happy coexistence in society, not make others suffer, 3) mind praying, train yourself to have a mind that is free, cheerful and bright, knowing generosity, kindness, compassion and

4) wisdom praying, use cause and effect to consider problem solving, understanding everything correctly and resolved with intelligence, see things happening as they really.

Keyword : Bhavana Principles, People

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนเราทุกคนย่อมมีความประสงค์ที่จะประสบความสำเร็จด้วยกันทั้งนั้น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมทุกวันนี้มากมาย เพราะขาดความเข้าใจ ขาดความรู้ ขาดหลักธรรมคำสอน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ในทางที่ถูกต้อง ขาดการเข้าใจชีวิต ความเพียงพอ การบริหารตนเองก่อนที่จะบริหารคนอื่น การสร้างความสัมพันธ์ต่อบุคคลรอบข้าง การทำความดีแบบเสมอต้นเสมอปลาย และอื่น ๆ ทำให้เกิดความสูญเสียทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และผลกระทบต่อส่วนรวม เนื่องจากประชาชนขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นปัญหาสำคัญ เช่น ปัญหายาเสพติด ซึ่งปัจจุบันปัญหายาเสพติดมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีวิธีการใหม่ ๆ ในการจำหน่าย มีขบวนการที่ใหญ่ขึ้นและซับซ้อน จึงทำให้การปราบปรามได้ยากขึ้น เป็นเหตุให้นำความเสียหายมาสู่สังคมส่วนรวม ปัญหาความยากจน ทำให้เกิดความเลื่อมล้ำทางสังคม ควรต้องมีการปรับโครงสร้างรายได้ และเศรษฐกิจให้สอดคล้องกัน เพื่อลดปัญหาความเลื่อมล้ำ และความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งจะสามารถลดปัญหาอาชญากรรมได้ด้วย ปัญหาคอร์รัปชัน ซึ่งปัญหาคอร์รัปชัน เป็นการกระทำทุจริตโดยใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางการทำงานเพื่อผลประโยชน์ของตน โดยไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง นำมาซึ่งความเสียหายโดยส่วนรวม ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้พระนิพนธ์หลักคำสอน “เมื่อใดมีความคิดว่าเราทำดีไม่ได้ดี หรือเขาทำดีไม่ได้ดี ก็ให้พึงรู้ว่าเมื่อนั้นกำลังหลงคิดผิดจากความจริง กำลังเข้าใจผิดจากความจริง ทำดีต้องได้ดีเสมอ ไม่มียกเว้นด้วยเหตุผลใดทั้งสิ้น” (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), *ชีวิตนี้น้อยนัก*, (กรุงเทพมหานคร : อู่การพิมพ์, 2553), หน้า 8.) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า “ภาวนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา ความดีที่ทำด้วยการฝึกอบรม จิตใจให้สุขสงบมีคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา (จิตตภาวนา) และฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง (ปัญญาภาวนา)” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, 2561), หน้า 314.) เพื่อที่จะมีการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นควรมีสิ่งยึดเหนี่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้มีคุณค่า และมีหลักการที่ดี โดยเฉพาะหลักธรรม หลักภาวนา 4 ซึ่งประกอบด้วย “1) กายภาวนา การพัฒนาเบญจทวารกาย อันเป็นด้านผัสสทวาร คืออินทรี 5 ให้รับรู้รู้ฟังเป็นต้นอย่างมีสติได้ปัญญา ให้ติดต่อสัมพันธ์กับโลกคือสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลและก่อกุศล 2) สีสภาวนา การพัฒนาด้านกรรมทวารคือการใช้กายวาจาในการอยู่ร่วมโลก ร่วมสังคม โดยประพฤติปฏิบัติมีพฤติกรรมกระทำการอันไม่เบียดเบียน แต่สร้างสรรค์เกื้อกูล 3) จิตตภาวนา การพัฒนาจิตใจให้งอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง เบิกบาน ผ่องใส สงบสุข พร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา ให้รู้เข้าใจมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

เท่าทันสภาวะและเหตุปัจจัย รู้จักคิดรู้จักใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา จัดทำดำเนินการทั้งหลายให้เกิดผลดี โดยข้างในมีจิตใจเป็นอิสระเสรี พ้นจากอำนาจของกิเลสและความทุกข์” (เรื่องเดียวกัน, หน้า 313.) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้มองเห็นสาเหตุสำคัญ เนื่องจากในปัจจุบัน สังคมมีปัญหามากมายในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงได้นำมโนทัศน์หลักภาวนา 4 นี้มาเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นแนวทาง ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ควรใช้เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 156,023 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 376 คน คิดเป็น 0.22%
3. ประชากรที่สัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 5 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ คือ เพศ อายุ ระดับ การศึกษา และรายได้ ลักษณะของคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 การส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ

- 1) ด้านกายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย)
- 2) สีสภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย)
- 3) จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญองกาม ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย)

4) ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง) โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดลิเคิร์ท (Likert)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ 1 ชุด โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ด้วยการกรอกข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริงเท่าที่สามารถเปิดเผยได้

ตอนที่ 2 การส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบตามจำนวนที่กำหนดไว้
2. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลคืนด้วยตนเอง
3. เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว จำนวน 376 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 จึงตรวจสอบความสมบูรณ์และจัดลำดับข้อมูล

4. นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

5. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะสถานภาพของการส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

2. วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักการส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

3. ทดสอบสมมติฐานของการวิจัย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ในด้านต่าง ๆ กับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างด้าน เพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนด้านอายุ การศึกษา และ รายได้ต่อเดือน ใช้การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการส่งเสริมการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 56.40 เพศหญิง จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 43.60 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-45 ปี จำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 48.10 อายุระหว่าง 18-30 ปี จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 25.50 อายุระหว่าง 46 - 60 ปี จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 18.40 อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับจ้าง/เกษตรกร จำนวน 170 คน คิดเป็นร้อยละ 45.20 อาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 28.50 อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 20.70 อาชีพอื่น ๆ จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.60 มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 30,001-50,000 บาท จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 41.80 รายได้ต่อเดือนระหว่าง 15,001-30,000 บาท จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 34.80 รายได้ต่อเดือนระหว่าง 8,001-15,000 บาท จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 20.50 รายได้ต่อเดือน 50,000 บาทขึ้นไป จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 2.90 การศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 50.50 ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 31.10 ระดับประถมศึกษา จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 13.00 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.30

ผลการศึกษาวิเคราะห์การส่งเสริมการใช้หลักภาวะ 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์การส่งเสริมการใช้หลักภาวะ 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามมีการส่งเสริมการใช้หลักภาวะ 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร รวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.99 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกายภาวนา ด้านศีลภาวนา ด้านจิตตภาวนา ด้านปัญญาภาวนา มีการส่งเสริมการใช้อยู่ในระดับมากจำแนกในแต่ละด้านได้ดังต่อไปนี้

1) ด้านกายภาวนา มีการส่งเสริมการใช้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.98 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การดูแลสุขภาพสุขภาพของตนให้ดี และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างรู้จักคุณค่า

2) ด้านศีลภาวนา มีการส่งเสริมการใช้อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.29 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฝึกฝนตนเอง และปฏิบัติตามระเบียบวินัย เพื่อให้เกิดความสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ

3) ด้านจิตตภาวนา มีการส่งเสริมการใช้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.96 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฝึกฝนอบรมให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การพัฒนาจิตใจให้งอกงามด้วยคุณธรรม

4) ด้านปัญญาภวณา มีการส่งเสริมการใช้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.73 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ใช้เหตุและผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ หมั่นแสวงหาและการพัฒนาความรู้อย่างสม่ำเสมอ

ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการวิจัย เปรียบเทียบการส่งเสริมการใช้หลักภวณา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ อายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระดับการศึกษาต่างกัน พบว่า ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ และอาชีพที่แตกต่างกันมีการใช้หลักภวณา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ที่มีอายุ รายได้ต่อเดือน และระดับการศึกษาต่างกัน มีการใช้หลักภวณา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของ Scheffe (Post Hoc) พบว่า อายุระหว่าง 18-30 ปี มีการใช้หลักภวณา 4 แตกต่างกับอายุระหว่าง 31-45 ปี อายุระหว่าง 31-45 ปี มีการใช้หลักภวณา 4 แตกต่างกับอายุระหว่าง 46-60 ปี และอายุ 60 ปีขึ้นไป รายได้ต่อเดือนระหว่าง 8,001-15,000 บาท มีการใช้หลักภวณา 4 แตกต่างกับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 30,001-50,000 บาท รายได้ต่อเดือนระหว่าง 15,001-30,000 บาท มีการใช้หลักภวณา 4 แตกต่างกับรายได้ต่อเดือนระหว่าง 30,001-50,000 บาท รายได้ต่อเดือนระหว่าง 30,001-50,000 บาท มีการใช้หลักภวณา 4 แตกต่างกับรายได้ต่อเดือน 50,000 บาทขึ้นไป และระดับการศึกษาประถมศึกษา และมัธยมศึกษา มีการใช้หลักภวณา 4 แตกต่างกับระดับการศึกษาปริญญาตรี และระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์การส่งเสริมการใช้หลักภวณา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์การส่งเสริมการใช้หลักภวณา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่ตอบแบบสอบถามมีการส่งเสริมการใช้หลักภวณา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร รวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อาจได้ว่า ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของหลักภวณา 4 ทำให้ประจักษ์เห็นว่าการส่งเสริมการใช้หลักภวณา 4 ในการพัฒนาทางกาย การพัฒนาทางศีล การพัฒนาทางจิตใจ และการพัฒนาทางสติปัญญาอย่างเป็นระบบ ทำให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ พชรินทร์ แจ่มจิม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูตามหลักภวณา 4 ในเขตอำเภอดำรงวิทยะโก จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่าข้าราชการครู มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู ตามหลักภวณา 4 ในเขตอำเภอดำรงวิทยะโก จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ พลอาสาสมัคร อนุกุล บุญรักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภวณา

4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31” พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ 4 ทั้ง 4 ด้าน คือด้าน กายภาวะ ด้านสติภาวะ ด้านจิตตภาวะ และด้านปัญญาภาวะ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านสติภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านจิตตภาวะ และกายภาวะ อยู่ในระดับปานกลาง และด้านปัญญาภาวะ อยู่ในระดับน้อยสุด การเปรียบเทียบ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ 4 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 5 ด้าน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ชั้นยศ และอายุราชการ แตกต่างกัน มีระดับความเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ 4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01 แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ 4 รวมทุกด้าน โดยรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวะ 4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31 มีการพัฒนาอยู่ในระดับดี มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ และยังสอดคล้องกับ พระพุทธรูปยืน บัญเรื่อง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันได้ เช่น หลักทศพิธราชธรรม สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกธรรม อิทธิบาท 4 มรรค 8 สังโยชน์ หรือรวมเรียกว่า ไตรสิกขา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผล ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาหลัก ๆ อยู่เพียง 4 อย่างคือ การพัฒนากาย การพัฒนาสติ การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการวิจัย

1) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีการใช้หลักภาวะ 4 ในการดำเนินชีวิตของประชาชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศต่างกัน มีการใช้หลักภาวะ 4 ในการดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ในปัจจุบันนี้ทัศนคติหรือเจตคติของทั้งเพศชายและหญิงมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำงาน การรับผิดชอบ คือ สิทธิมนุษยชนของชายและหญิงมีความเท่าเทียมกันทั้งทางด้านสิทธิเสรีภาพ ความยุติธรรม และความเสมอภาค ดังนั้นปัจจัยส่วนบุคคลเรื่องเพศ จึงไม่มีส่วนสำคัญมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพลอาสาสมัคร อนุกุล บุญรักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวะ 4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31” พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ 4 ทั้ง 4 ด้าน คือด้าน กายภาวะ ด้านสติภาวะ ด้านจิตตภาวะ และด้านปัญญาภาวะ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านสติภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านจิตตภาวะ และกายภาวะ อยู่ในระดับปานกลาง และด้านปัญญาภาวะ อยู่ในระดับน้อยสุด การเปรียบเทียบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ 4 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 5 ด้าน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ชั้นยศ และอายุราชการ แตกต่างกัน มีระดับความเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ 4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01 แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ 4 รวมทุกด้าน โดยรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวะ 4 ของ

กองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31 มีการพัฒนาอยู่ในระดับดี มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ สอดคล้องกับ พระชัยณรงค์ วิถีโต (รื่องมะรุต) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักศีล 5 เพื่อพัฒนา พฤติกรรมของบุคคลในสังคม” ผลการวิจัยพบว่า ศีล 5 เป็นหลักมนุษยธรรม เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติดนินทา การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่ม สุราเมรัย ศีล เป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมเป็นลักษณะ ที่ความปกติทางกาย วาจาเป็นที่ยึดมั่นดีในการดำเนินชีวิต หลักศีล 5 ประยุกต์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดี คือ การนำหลักศีลไปประพฤติปฏิบัติพัฒนาพฤติกรรมของ บุคคลในสังคมที่ประพฤติผิดในศีล ให้ประพฤติชอบ ทางกาย วาจา และใจ โดยอาศัยองค์ธรรมในศีล 5 ประการ เป็นเครื่องเตือนพฤติกรรมที่ไม่ดี ที่เกิดขึ้นมาทางกาย วาจา และใจ เพื่อให้ลด ละ เลิก เว้น พฤติกรรมที่ไม่ดี เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมต่าง ๆ คือ ความมีเมตตา กรุณา มีหิริ โอตตัปปะ ความซื่อสัตย์ สุจริตให้ดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

2) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีการใช้หลักภาวนา 4 ในการดำเนินชีวิต ของประชาชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานครที่มีอายุแตกต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสันโดษในชีวิตประจำวันไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัย จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งต่างก็ใช้เหตุผลทั้ง กับเรื่องงานและการดำเนินชีวิต การรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งในวัยทำงานนี้จะเริ่มมีความรับผิดชอบ และ พร้อมจะรับภาระต่าง ๆ จึงสอดคล้องกับ พชรินทร์ แจ่มอิม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน ของข้าราชการครูตามหลักภาวนา 4 ในเขตอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครู มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู ตามหลักภาวนา 4 ในเขต อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครู ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน ของข้าราชการครูตามหลักภาวนา 4 ในเขตอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับ การศึกษา อายุราชการ และขนาดโรงเรียน ก็พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันตามนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ก็พบว่าไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับ จำสับโทอัคร นันท์ เจริญกิจจารัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวนา 4 ของกองพันทหาร ช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า 1.ข้าราชการของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ มีความคิดเห็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา 4 ของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ ใน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ข้าราชการของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวนา 4 ของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับ มากที่สุดทุกด้าน 2.เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการกองพันทหาร ช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ มีความคิดเห็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวนา 4 ของกองพันทหาร ช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การศึกษา อายุราชการ ชั้นยศ และ รายได้ต่อเดือน โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันทุกตัวแปร จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีการใช้หลักภาวะนา 4 ในการดำเนินชีวิตของประชาชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานครที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีการใช้หลักภาวะนา 4 ในการดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ก็สรุปได้ว่า ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย แต่ด้วยการดำเนินชีวิตในสังคมเมือง ทำให้ทุกคนต้องใช้เวลาในชีวิตประจำวันที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ พระพุทธรูปนันทน์ บุญเรือง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันได้ เช่น หลักทิวฐธัมมิกัตถสังวัตตนิคธธม สัมปรายิกัตถสังวัตตนิคธธม อิทธบาท มรรค สังโยชน์ หรือรวมเรียกว่า ไตรสิกขา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผล ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาหลัก ๆ อยู่เพียง 4 อย่างคือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา

4) จากสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า ประชาชนมีรายได้ต่างกัน มีการใช้หลักภาวะนา 4 ในการดำเนินชีวิตของประชาชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่มีรายได้ต่อเดือนที่ต่างกัน การใช้หลักภาวะนา 4 ในการดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ก็สรุปได้ว่า การประพฤติตามหลักภาวะนา 4 เป็นการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินงานและปฏิบัติในชีวิตจริง ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการทำหน้าที่ของชาวพุทธที่ต้องทำตามหน้าที่เพื่อให้ได้รับความสุข และความเจริญในชีวิต สอดคล้องกับ จำสิปโธอัครนันทน์ เจริญกิจจารัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะนา 4 ของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า 1.ข้าราชการของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ มีความคิดเห็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวะนา 4 ของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ข้าราชการของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะนา 4 ของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับ มากที่สุดทุกด้าน 2.เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ มีความคิดเห็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะนา 4 ของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การศึกษา อายุราชการ ชั้นยศ และรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันทุกตัวแปร จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับ พลอาสาสมัคร อนุกุล บุญรักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวะนา 4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31” พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะนา 4 ทั้ง 4 ด้าน คือด้าน กายภาวะนา ด้านศีลภาวะนา ด้านจิตตภาวะนา และด้านปัญญาภาวะนา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านศีลภาวะนาอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านจิตตภาวะนา และกายภาวะนา อยู่ในระดับปานกลาง และด้านปัญญาภาวะนา อยู่ในระดับน้อยสุด การเปรียบเทียบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ตามหลักภาวนา 4 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 5 ด้าน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ชั้นยศ และอายุราชการ แตกต่างกัน มีระดับความเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวนา 4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ตอบคำถามปลายเปิด มีจำนวน 124 คน จาก 376 คน ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักภาวนา 4 ของประชาชนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยแยกเป็นรายด้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) จากผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ ด้านกายภาวนา พบว่า ข้อที่มีค่าความถี่สูงสุด คือ อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างรู้จักคุณค่า
- 2) จากผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ ด้านศีลภาวนา พบว่า ข้อที่มีค่าความถี่สูงสุด คือ ฝึกฝนตนเอง และปฏิบัติตามระเบียบวินัย
- 3) จากผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ ด้านจิตตภาวนา พบว่า ข้อที่มีค่าความถี่สูงสุด คือ ฝึกฝนให้ตนมีจิตใจที่อิสระเบิกบานผ่องใส
- 4) จากผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ ด้านปัญญาภาวนา พบว่า ข้อที่มีค่าความถี่สูงสุด คือ ใช้เหตุผลและผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) นโยบายของกรุงเทพมหานคร ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรมีกิจกรรมให้ความรู้ในด้านสิ่งแวดล้อม กฎหมายมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง ชุมชนควรมีสวนย์ส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์
- 2) ภาครัฐ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ในด้านกฎหมาย มีแผนการจัดกิจกรรมร่วมกันพัฒนาชุมชน เพื่อเพิ่มความสัมพันธที่ดีของสมาชิกในชุมชน
- 3) ชุมชนควรมีสวนย์รวมความรู้หรือแหล่งข่าวสารต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดชุมชน ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามหลักภาวนา ด้านปัญญาภาวนา เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- 1) ควรศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักภาวนาในการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านปัญญาภาวนา ในนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
- 2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อต่อการประยุกต์ใช้หลักภาวนาในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

- มหามกุฏราชวิทยาลัยมูลนิธิ. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องใน วโรกาสครบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). ชีวิตนี้น้อยนัก. กรุงเทพมหานคร : อูษาการพิมพ์, 2553.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลีธมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, 2561.
- จำสืบทอัครนันท์ เจริญกิจจารัตน์. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวนา 4 ของกองพันทหารช่างที่ 4 จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- พระชัยณรงค์ วิฑิต (ร้องมะรุต). การประยุกต์หลักศีล 5 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- พระพุทธินันท์ บุญเรือง. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.
- พลอาสาสมัคร อนุกุล บุญรักษา. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา 4 ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พัชรินทร์ แจ้งอิม. การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู ตามหลักภาวนา 4 ในเขตอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.